

Çocukluğun Sosyolojisi

Turğay ÖNTAŞ

Turğay ÖNTAŞ

ÇOCUKLUĞUN SOSYOLOJİSİ

ISBN 978-625-8656-55-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Nisan 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Hayatlarımızdaki anlam arayışlarına...

Turğay ÖNTAŞ

Turğay Öntaş, lisans eğitimini 2007 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde tamamlamıştır. Ardından, 2010 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Bölümünde yüksek lisansını, 2014'te Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bölümünde doktora derecesini elde etmiştir. 2021 yılında da doçentlik ünvanını almıştır. 2010-2015 yılları arasında Özel Maya Okullarında, 2015-2020 yılları arasında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde görev yapmıştır. 2018-2021 yılları arasında ise Millî Eğitim Bakanlığında Bakan Danışmanı olarak görev almıştır. 2020 yılı itibarıyla Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesinde akademik faaliyetlerine devam etmektedir. Akademik çalışmalarının odak noktası sosyal bilgiler eğitimi ve öğretmen eğitimi üzerinedir.

ÖN SÖZ

Bu kitap çocukluğu sosyolojik bir perspektiften ele almak amacıyla hazırlanmıştır. Çocukluk uzun süre biyolojik gelişim sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Sosyal bilimlerde ise çoğu zaman aile ve eğitim çalışmaları içinde ikincil bir konumda kalmıştır. Bu yaklaşım çocukların toplumsal yaşam içindeki özgün deneyimlerini görünmez kılmıştır. Son yıllarda gelişen yeni çocukluk sosyolojisi çocukları edilgen bireyler olarak değil, toplumsal aktörler olarak ele almıştır.

Bu çalışmada çocukluk; aile, okul, akran grupları, dijital ortamlar ve politika bağlamları içinde incelenmiştir. Eşitsizlik, kimlik, aidiyet ve haklar gibi temel temalar çocukların deneyimleri üzerinden tartışılmıştır. Yeni çocukluk sosyolojisinin sunduğu kavramsal araçlar bu sürecin temel dayanağını oluşturmuştur. Amaç çocukluğu tek tip bir olgu olarak değil, çok boyutlu bir toplumsal deneyim olarak anlamaktır.

Kitabın hazırlanma sürecinde farklı disiplinlerden yararlanılmıştır. Sosyoloji, eğitim bilimleri, çocuk gelişimi ve sosyal politika literatürü birlikte değerlendirilmiştir. Uluslararası çalışmalar ile yerel deneyimler arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım çocukluk çalışmalarına eleştirel ve kapsayıcı bir bakış kazandırmayı hedeflemektedir.

Bu eserin, çocukluğu anlamaya yönelik akademik tartışmalara katkı sunması beklenmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine destek olması amaçlanmaktadır. Çocukların toplumsal yaşamın aktif özneleri olarak görülmesi bu çalışmanın temel yaklaşımıdır. Okuyucuların bu perspektifle metni değerlendirmesi temenni edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....v

1. BÖLÜM

ÇOCUKLUĞU SOSYOLOJİK OLARAK ANLAMAK

Toplumsal Bir Kategori Olarak Çocukluk.....	1
Sosyalleşmeden Özneliğe Çocukluk.....	5
Çocukluğa İlişkin Klasik ve Çağdaş Sosyolojik Yaklaşımlar	6
Çocukluk Sosyolojisinin Doğuşu.....	8

2. BÖLÜM

ÇOCUKLUĞUN TOPLUMSAL İNŞASI

Çocukluğun Tarihsel Temsilleri	11
Kültürlerarası Çocukluk Deneyimleri.....	13
'Normal' Çocukluğun İnşası	14

3. BÖLÜM

TOPLUMSAL AKTÖR OLARAK ÇOCUKLAR

Çocukların Özneliği ve Katılımı.....	16
Yorumlayıcı Yeniden Üretim	18
Çocuklar Arası Güç İlişkileri.....	19

4. BÖLÜM

ÇOCUKLUK, AİLE VE EĞİTİM

Değişen Aile Yapıları.....	21
Ebeveynlik Biçimleri ve Sosyalleşme	22
Toplumsal Bir Kurum Olarak Okul	24
Aile–Okul İlişkileri.....	25

5. BÖLÜM EŞİTSİZLİK VE ÇOCUKLUK

Sosyal Sınıf ve Çocuk Yoksulluğu	26
Kentsel ve Kırsal Çocukluklar	27
Göçmen ve Mülteci Çocuklar	28
Dayanıklılık ve Başa Çıkma Stratejileri	29

6. BÖLÜM KİMLİK VE AİDİYET

Kimlik Oluşum Süreçleri	31
Etnisite, Din ve Aidiyet	33
Çeşitlilik ve Kapsayıcılık	34

7. BÖLÜM DİJİTAL ÇOCUKLUK VE MEDYA

Dijital Ortamlarda Büyümek	36
Tüketim Kültürü ve Reklamlar	38
Riskler, Güvenlik ve Gözetim	39

8. BÖLÜM HAKLAR, POLİTİKA VE ÇOCUKLUĞUN GELECEĞİ

Çocuk Haklarının Ortaya Çıkışı	42
Kriz Dönemlerinde Çocukluk	46

Sonsöz **48**

Kaynakça **49**

Dizin **55**

1. BÖLÜM

ÇOCUKLUĞU SOSYOLOJİK OLARAK ANLAMAK

Bu bölümde çocukluk sosyolojik bir kategori olarak ele alınmıştır. Çocukluğun biyolojik bir evre ile sınırlı olmadığı vurgulanmıştır. Toplumsal yapıların çocukluk deneyimini biçimlendirdiği gösterilmiştir. Tarihsel ve kültürel farklılıkların çocukluk anlayışını etkilediği açıklanmıştır. Klasik sosyalleşme yaklaşımlarının sınırları tartışılmıştır. Çocuğun edilgen bir alıcı olarak görülmesinin sorunları ortaya konulmuştur. Çocukların toplumsal aktörler olduğu vurgulanmıştır. Anlam üretme süreçlerine dikkat çekilmiştir. Çocuk kültürlerinin özgünlüğü açıklanmıştır. Çağdaş kuramsal yaklaşımların katkıları değerlendirilmiştir.

Toplumsal Bir Kategori Olarak Çocukluk

İnsanın gelişim süreçlerini etkileyen bileşenlere ilişkin pek çok kuram geliştirilmiştir. Çocukluğu da doğrudan etkileyen tıp alanından George L. Engel' in biopsikososyal modeli ile gelişim psikolojisi alanından Urie Bronfenbrenner'in biyoekolojik modeli 1970'li yıllarda öne çıkmıştır. Biyopsikososyal model disiplinler ötesi bir bakış açısı ile insana bakışı ortaya koyarken biyoekolojik kuram da çevresel sistemlerin insan gelişimine etkisini betimlemeye çalışmıştır. Günümüzde çocukluk sosyolojisi özelinde de tartışılan doğrusal ve ağ modelleri de benzer biçimde farklı gelişim alanları ve gelişim alanlarını etkileyen bileşenler üzerinden bir çerçeve sunmaktadır. Doğrusal (lineer) modeller gelişimi